

Bijdrage tot de kennis van den potto van Bosman / door J. van der Hoeven.

Contributors

Hoeven, Jan van der, 1802-1868.
Royal College of Surgeons of England

Publication/Creation

Amsterdam : J.C.A. Sulpke, 1851.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ybytp8vq>

Provider

Royal College of Surgeons

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The Royal College of Surgeons of England. The original may be consulted at The Royal College of Surgeons of England. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

14

(4)

BIJDRAGE TOT DE KENNIS

VAN DEN

P O T T O V A N B O S M A N .

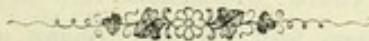
DOOR

J. VAN DER HOEVEN.

Hoogleeraar te Leiden en Lid der Eerste Klasse van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut.

MET TWEE PLATEN.

Overgedrukt uit Verh. der Eerste Klasse van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut, 5e Reeks, 4e Deel.

**AMSTERDAM,
J. C. A. S U L P K E.**

1851.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

<https://archive.org/details/b22324367>

BIJDRAGE TOT DE KENNIS

VAN DEN

P O T T O V A N B O S M A N.

DOOR

J. VAN DER HOEVEN.

Het dier, waarover ik thans de Klasse wensch te onderhouden, is voor de Wetenschap niet nieuw. Voor ruim vijf jaren heb ik er eene afbeelding van gegeven, de eerste die eenigzins aan de behoefte der Wetenschap beantwoordt, en zij is tot nog toe de eenige, welke men er van bezit, met uitzondering van die, welke BOSMAN in het begin der vorige eeuw gegeven had. Mijne afbeelding en beschrijving waren evenwel ontworpen naar een nog niet volwassen voorwerp. Eerst in de tweede helft des vorigen jaars (1849) ontving het Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden de huid van een volwassen voorwerp en tevens het dier zelf in wijngeest bewaard. Van het laatste waren de ledematen afgesneden, die afzonderlijk er bijgevoegd, door wegneming der spieren, behalve voor de vervaardiging van het skelet, onbruikbaar waren. Mijne onderzoekingen konden zich dus slechts tot enkele punten van de ontleding des diers bepalen. Maar ik ben intusschen thans in staat gesteld eene afbeelding van het volwassen dier te geven, tegelijk met eene afteekening van zijn geraamte.

Daar nu BENNETT, die in 1831 het eerst het geslacht *Perodicticus* heeft voorgesteld, geen volwassen, maar, even als ik vroeger slechts een jong voorwerp, met nog onvoltooide tandvorming, onderzocht had, zoo heeft mijne mededeeling althans deze verdienste, dat zij voor het eerst de kenmerken van het dier, volgens het onderzoek van een volwassen voorwerp behelst. Voor het overige maakt zij geene aan-

spraak op eenige volledigheid. Wanneer latere bezendingen van de Kust van *Guinea* ons nieuwe voorwerpen toevoeren, zal, hoop ik, dit dier óf door anderen, óf door mij vollediger beschreven worden. Hetgeen wij er thans van weten, is nogtans voor de rangschikking voldoende, en meer, dan ons van vele andere soorten van zoogdieren bekend is, waarvan de voorwerpen gemakkelijker te bekomen zijn. Eene ontleedkundige beschrijving van alle diersoorten zullen wij wel nimmer bezitten, en zoo wij ze al bezaten, niemand zou in staat zijn ze te overzien. De wijsgeerige vergelijkende ontleedkunde moet, mijns oordeels, het meest bevorderd worden, door naauwkeuriger onderzoeking van eenige, meer gewone diersoorten uit de verschillende hoofdafdeelingen van het dierenrijk, en door de nasporing der ontwikkelingsgeschiedenis van enkele soorten uit de verschillende dierklassen: wanneer zij hare voltooiing wachten moet van eene volledige ontleding van allerlei soorten uit alle dierklassen, dan is zij gewis eerst te gemoet te zien, nadat de Wetenschap een duizendtal van onderzoekers, zoo als LYONET voor de rups van het wilgenhout en BOJANUS voor de zoetwaterschildpad geweest zijn, kan aanwijzen *).

Vergunt mij, dat ik de geschiedenis van ons onderwerp eerst kortelijk in uwe herinnering terugroep. Daarna zal ik eenige ontleedkundige aantekeningen mededeelen, vervolgens mijne denkbeelden uiteen zetten over de ware plaats van den *Potto* in de familie der Lemuriden, en eindelijk met de opgave der kenmerken van dit dier en van eenige trekken uit zijne huishouding mijn opstel besluiten.

WILLEM BOSMAN, Raad en Opperkoopman op het kasteel *St. George d'el Mina*, had in den aanvang der vorige eeuw in zijne *Naauwkeurige Beschrijving van de Guinese Goud-, Tand- en Slavekust* †) een zoogdier vermeld en afgebeeld, waaraan hij den naam van *Potto* gaf §). Hij beschrijft het als traag en op boomen levend. Het dier heeft een vrij grooten kop, is in de jeugd muisvaal van kleur en glad van huid zoo als in de afbeelding, doch wordt later rosachtig met wollig haar. GMELIN nam in de dertiende uitgave van het *Systema naturae* dit dier, naar de afbeelding en beschrij-

*) Wij dachten hierbij vooral aan de eischen, die STRAUS-DURCKHEIM aan de beoefenaars der vergelijkende ontleedkunde doet, in zijne *Anatomie descriptive et comparative du Chat*, 1845. 2 Tomes, 4°.

†) Er bestaan van dit werk verscheidene uitgaven: de eerste is van 1703, die, welke ik bezit, van 1737, Amsterdam 4°.

§) II, blz. 30, 31 en fig. 4 tegenover blz. 29. De benaming *Potto* is ook aan andere dieren gegeven en kan dus verwarring veroorzaken: de Zuid-Amerikaansche *Cercoptes* wordt mede *Potto* genoemd. Zie A. VOSMAER, *Beschrijving van eene soort van Amerikaansche Wezel*, enz. Amsterdam 1771.

ving van BOSMAN, als eene soort van *Lemur* op, en noemde het *Lemur Potto* *). GEOFFROY SAINT-HILAIRE noemde het *Nycticebus Potto* en plaatste het derhalve met *Stenops tardigradus* en *javanicus* in hetzelfde geslacht †). Intusschen werd, zoo ver bekend geworden is, geen enkel voorwerp van deze soort naar *Europa* gebragt; vruchteloos zocht men er een in de kabinetten van ons werelddeel. Meer dan eene eeuw verliep, voor dat men iets van den *Potto* van BOSMAN vernam, zoodat men zelfs de echtheid van zijn bericht scheen in twijfel te moeten trekken. Eerst in 1831 werd een voorwerp levend aan de Zoologische Sociëteit te *Londen* afgezonden, hetgeen nogtans op de zee-reis stierf en, in niet geheel gaven toestand bewaard, aankwam. De bekwame natuuronderzoeker BENNETT gaf van dat voorwerp eene beknopte beschrijving. Hij meende in deze soort van *Lemur* den *typus* van een nieuw *Genus* te vinden, waaraan hij den naam van *Perodicticus* gaf §). Daarop beschreef ik in mijne *Bijdragen tot de kennis van de Lemuridae of Prosimii*, in het Elfde Deel van het *Tijdschrift voor Natuurl. Geschiedenis en Physiologie*, een, reeds in 1823 aan het Rijks Museum toegezonden voorwerp, dat mij tot 1841 onbekend gebleven was. Dat deel verscheen in 1844, terwijl van het bedoelde opstel tevens eenige afzonderlijke afdrukken hier en daar verspreid zijn.

De eerste opneming van den *Potto* van BOSMAN in het stelsel der dierkundige rangschikking door GMELIN is gelukkiger geslaagd, dan men anders van dezen uitgever van het *Systema naturae* gewoon is te verwachten **). In de rangschikking van LINNAEUS toch, behoort de *Potto* ongetwijfeld tot het geslacht *Lemur*. Maar nu de nieuweren dit geslacht in onderscheidene andere geslachten ontbonden hebben, nadat het door latere ontdekkingen in soorten was aangegroeid, moeten wij onderzoeken met welk dezer geslachten het dier meest en naast overeenkomt: zijne natuurlijke verwantschap moet nauwkeuriger worden onderzocht.

Beschouwen wij, om in de rij van deze geslachten de plaats op te sporen, die aan *Perodicticus* moet worden aangewezen, vooreerst zijne tanden; daar wij thans

*) C. A. LINNÉ, *Systema Naturae*, ed. 13. Lipsiae 1788. Tom. I, p. 42.

†) *Annales du Muséum*, Tom. XIX, 1812, p. 165. Minder gelukkig werd het, zoo als nader blijken zal, door CUVIER tot het geslacht *Otolicnus* gebragt. *Règne anim.* I, p. 109.

§) *Proceedings of the Zoological Society of London*, 1830—1831. Part I, p. 109—111.

**) Scherpe of schampere beoordeelingen van den arbeid van GMELIN zijn bij de nieuwere schrijvers zoo gewoon, dat wij ons verplicht rekenen, hier tot zijnen lof dit te doen opmerken; velen, die uit zijne uitgebreide compilatie veel nut getrokken hebben, schijnen er een behagen in te vinden wanneer zij de gebreken uitmeten kunnen, van welke wij overigens volkomen erkennen dat zijn werk niet vrij is.

den schedel van het volwassene dier voor ons hebben, kunnen wij hieromtrent eene meer beslissende opheldering geven, dan ons vroeger mogelijk was.

Over het onderscheid der snij- en hoektanden in de onderkaak bij de groep der Lemuriden hebben wij bij eene vroegere gelegenheid gesproken. Wij zullen daarop thans niet terug komen, maar vooronderstellen, dat van de zes elsvormige, schuins naar voren liggende ondertanden, de twee buitenste aan de hoektanden der apen en overige zoogdieren beantwoorden. Wij kunnen dan de plaatsing en het getal der tanden bij den *Potto* op deze wijze formuleren:

$$Dentes\ incisivi\ \frac{4}{4},\ canini\ \frac{1-1}{1-1},\ molares\ \frac{6-6}{6-6}.$$

Deze tandformule komt met die van *Lemur*, *Stenops* en *Otolienus* overeen, en verwijderd dus den *Potto* van BOSMAN van het geslacht *Lichanotus*, waar slechts twee snijtanden in de onderkaak en vijf kiezen aan weërszijde in beide kaken aanwezig zijn. De snijtanden der bovenkaak zijn klein en kort en nagenoeg van dezelfde grootte *). Eene kleine tusschenruimte scheidt hen van den grooten, kegelvormigen, platgedrukten hoektand †), welks punt naar beneden over de onderkaak heen gaat, terwijl zijn wortel in het voorste gedeelte van het opperkaakbeen eene vrij aanmerkelijke opzwellling veroorzaakt, onmiddellijk achter den rand van het tusschenkaakbeen. Daarop volgen drie valsche kiezen (*prémolaires*, *fausses molaires*), waarvan de twee eerste kegelvormig zijn, en de laatste een knobbel heeft aan de binnenzijde van de kroon, zoo dat de kroon hier dwars geplaatst of breeder dan lang is. Nog meer is zulks het geval in de drie achterste of ware kiezen. Deze kiezen tellen twee punten aan de buitenzijde, en de kroon zet zich naar binnen in een stomp en rond aanhangsel (*talon*) uit. Van deze drie kiezen is de laatste de kleinste, de voorlaatste de grootste. Even zulke kiezen heeft *Stenops tardigradus*, maar bij *Stenops javanicus* vind ik, bij overigens volkomene gelijkvormigheid, dat de tweede valsche of voorkies van de bovenkaak reeds een dergelijk *talon*, hoezeer kleiner, vertoont als de derde en volgende kiezen bezitten, hetgeen bij *Stenops tardigradus*, even als bij den *Potto* geheel rudimentair blijft §). In de laatste bovenkies van den *Potto*

*) Zie Pl. II, fig. 3, a.

†) Ald. b, vergelijk fig. 2.

§) Daar ik deze bijzonderheid eerst onlangs opmerkte en in verscheidene schedels bevestigd vond, kan men die als een nieuw bewijs van het onderscheid tusschen *Stenops javanicus* en *tardigradus* beschouwen, en, wanneer zij standvastig blijkt te zijn, geeft deze bijzonderheid misschien het gewigtigste kenmerk

wordt de achterste punt aan de buitenzijde zeer klein. In de onderkaak *) zijn vier smalle en lange, bijkans waterpas naar voren liggende snijtanden. Daarnevens ligt aan weërszijde een eveneens gevormde, doch iets breedere hoektand, die niet in dezelfde rij met de snijtanden, maar eenigzins achter dezen uit de kaak te voorschijn komt †). Daarop volgen zes kiezen. De eerste kies, die andere schrijvers als hoektand beschouwen, is krom, kegelvormig, en, na den hoektand der bovenkaak, waar achter zij aan de binnenzijde ligt, de grootste van alle tanden van het dier §). De twee volgende kiezen zijn kegelvormig en klein. De drie ware kiezen, of de drie achterste, hebben eene langwerpige kroon, terwijl de kroon van die der bovenkaak breeder is dan lang, eene inrigting die bij alle Lemuriden wordt opgemerkt. De laatste kies der onderkaak is kleiner dan de twee vorige en aan den achterrand smal, zoo dat de kroon bijkans eenen driehoek vormt met afgeronde hoeken. De twee vorige vertoonen op de kroon een scheef parallelogram met knobbels aan de vier hoeken.

Door deze tandvorming is de overeenkomst van den *Potto* met *Stenops* duidelijk aangewezen. Onderzoeken wij nu den schedel, dan vinden wij mede groote overeenkomst en geene belangrijke verschillen **). De oogkassen zijn groot; van den bovenrand tot den schuins naar voren liggenden onderrand is de afstand 18 millimètres, de dwarse afmeting bedraagt 14 millimètres. Het hoofd-verschil ligt in den afstand tusschen de oogkassen. Deze raken elkander bijkans bij *Stenops gracilis*; bij de twee andere soorten (*Stenops tardigradus* en *Stenops javanicus*) is de afstand vóór op den schedel 4 of 5 millimètres, bij den *Potto*, in eenen nagenoeg even grooten schedel, bijkans dubbel zoo groot, namelijk 9 millimètres.

Van de overige bijzonderheden van het skelet valt, bij eene vergelijking met *Stenops tardigradus* en *Stenops javanicus* weinig te vermelden ††). Het voorname verschil ligt hier in den staart, die mij voorkwam 19 wervels te bezitten, hoezeer het juiste getal moeilijk bepaald kan worden, daar de beenderen bij de bewaring zeer week geworden waren. Deze staart heeft in het skelet 1 decimètre

tusschen deze twee, zoo na verwante O.-Indische soorten. Vergelijk over de overige kenmerken mijne Verhandeling in het *Tijdschr. voor Nat. Gesch. en Physiol.* XI, blz. 39, 40 en mijne vroegere aantekeningen over *Stenops* in hetzelfde *Tijdschr.* VIII Dl. blz. 343.

*) Zie Pl. II, fig. 4, vergelijk ald. fig. 2.

†) Pl. II, fig. 4, *a* de vier snijtanden, *bb* de hoektanden.

§) Ald. c.

**) Zie Pl. II, fig. 2.

††) Zie Pl. II, fig. 1.

lengte; in het met de huid bekleede dier is hij korter, omdat de eerste staartwervels niet buiten het bekken uitsteken. Er zijn 15 paar ribben en derhalve 15 ruggewervels aanwezig, hetgeen één minder is dan bij *Stenops tardigradus* en *javanicus*, maar daarentegen met *Stenops gracilis* overeenstemt. Ook in de lendenstreek telt men eenen wervel minder dan bij *Stenops tardigradus* en *javanicus*, zeven namelijk, hetgeen het gewone getal is bij het geslacht *Lemur* der nieuweren (*Stenops gracilis* heeft 9 lendenwervels). Er zijn drie heiligbeen-wervels. Het langste been van het skelet is het dijbeen (76 millimètres); daarop volgen de *ulna* (73 m.m.) en de *tibia* (72 millim.), die bijkans even lang zijn; het opperarm-been is ruim een centimètre korter dan het dijbeen *). Dezelfde evenredigheden worden bij *Stenops tardigradus* en *javanicus* opgemerkt.

Behalve in den grooteren staart, zien wij een tweede hoofd-verschil in den rudimentairen wijsvinger van de voorste ledematen. Die tweede vinger is slechts 8 millimètres lang, terwijl de derde 23, de vierde 31 en de vijfde 25 millimètres lang is. In de opgezette huid vertoont zich de wijsvinger nog korter, even als een stompje, en zonder nagel. Het was de korthed van dien vinger, die aan BENNETT aanleiding gaf tot den naam *Perodicticus*. De wijsvinger bezit slechts twee phalangen, die te zamen niet zoo groot zijn als de eerste phalanx van den derden en veel kleiner dan de eerste phalanx van den vierden vinger. Dat de vierde vinger de langste is, en niet zoo als bij den mensch en bij de apen, de derde, is eene bijzonderheid der Lemuriden in het algemeen, waarop wij reeds vroeger opmerkzaam gemaakt hebben †).

De voetwortel verschilt niet van dien van *Stenops*; hij is 17 millimètres lang, en geenzins verlengd zoo als bij *Tarsius*, waar het *os naviculare* een lang been geworden is, dat naast het verlengde hielbeen ligt, even als een *radius* naast eene *ulna*.

*) Hier laat ik nog eenige afmetingen van het skelet en vooral van het beenig hoofd volgen:

Lengte van den schedel	58 millimètres.
» » » wervelkolom, zonder den staart	198 »
» » » staart	106 »
Breedte van den schedel, boven den uitwendigen gehoorweg	30 »
Grootste afstand der jukbogen	44 »
Lengte der neusbeenderen	19 »
Breedte van de onderkaak tusschen de <i>processus coronoides</i>	35 »
Hoogte van de punt dezer uitsteeksels tot den onderrand der kaak	22 »
Afstand van den gewrichtsknobbel tot den onderrand der kaak	15 »
» » » hoek der onderkaak tot de <i>Symphysis</i> , gemeten langs den onderrand	33 »

†) *Tijdschrift voor Natuurl. Gesch. en Physiologie*. XI, p. 19.

Van de weeke deelen heb ik slechts weinig mede te deelen. Mijne afbeeldingen mogen de korte aanstipping van enkele bijzonderheden ophelderen.

De tong *) is lang en plat; zij bezit vele kleine papillen en drie groote, *papillae vallatae*, aan den grond. Onder de tong ligt eene, reeds meermalen bij de Lemuriden waargenomen, aponeurotische plaat, aan den vrijen en smallen voorrand in dradige puntjes uitlopende. Deze plaat komt mij voor eene bijzondere ontwikkeling van het *frenulum linguae* te zijn, en oneigenlijk is de benaming van dubbele tong, of van eene onder de zoogdieren-tong gelegen vogel-tong, die sommige schrijvers aan dit deel bij de Lemuriden gegeven hebben.

De lengte van het darmkanaal staat tot die van den romp (of naauwkeuriger gesproken tot den afstand tusschen den mond en *anus*) als 11 tot 1. De slokdarm is 110 millimètres lang en plant zich bijkans op het midden van de maag in. Daardoor heeft de maag een grooten linkschen blindzak. Deze maag is 56 millimètres lang, zeer langwerpig en heeft eenen kleinen omvang †). Hare wanden zijn dik en stevig, zoo dat zij bij opblazen zich slechts weinig uitspande. De dunne darmen zijn 480, de dikke darmen 620 millimètres lang (eene verhouding die mij bevreemdde). De blinde darm, die gekronkeld is en in eene engere, blinde spits uitloopt, heeft eene lengte van 55 millimètres §). De lever is in drie hoofddeelen gescheiden en zeer diep ingesneden: er is een regter-, linker- en middeldeel. De milt is dwars, langwerpig, 45 millimètres lang en ligt tegen de onderzijde van de maag.

Het hart **) zendt uit den boog der groote slagader een *truncus anonymus* af voor de regter ondersleutelbeens-slagader en voor eene *Carotis communis*, die zich weldra in de twee Carotides splitst; naast den *truncus anonymus* ontspringt de ondersleutelbeens-slagader der linkerzijde. De regterlong is in vier, de linker in drie lobben of liever slippen verdeeld. De drie slippen der linkerlong zijn minder diep afgescheiden; de onderste heeft eene insnijding, waardoor het daaronder liggende gedeelte aan de vierde slip van de regterlong beantwoordt. Deze vierde regterslip is klein, en loopt schuins naar voren onder het hart.

Het door mij onderzochte voorwerp was mannelijk. Omtrent de geslachtsdeelen heb ik niets bijzonders mede te deelen.

*) Pl. I, fig. 7, 8, 9; van boven fig. 7, van de linkerzijde fig. 8, van onderen fig. 9.

†) Pl. I, fig. 2.

§) Pl. I, fig. 3; *a* spits van den blinden darm.

**) Pl. I, fig. 4; *a* longslagader; *b* *truncus anonymus*; *c* linker, *d* regter ondersleutelbeens-slagader; *e* gemeenschappelijke stam der twee *carotides*; *f* bovenste holader.

Van de hersenen kon ik slechts de boven- en ondervlakte afteekenen *). De windingen der groote hersenen zijn weinig ontwikkeld. Een groot gedeelte der kleine hersenen blijft op de bovenvlakte onbedekt; het middeldeel (*vermis cerebelli*) is meest ontwikkeld. De brug van *Varolius* is zeer plat en weinig duidelijk.

De hersen-zenuwen vertoonden zich zeer gelijkvormig aan den algemeenen zoogdieren-typus; het eerste paar heeft de gedaante van holle *processus mammillares*. Het groote oog vertoont eene bijkans geheel kogelvormige en groote *lens cristallina* †).

Na deze mededeelingen kan de beantwoording der vraag over de plaats, die men aan den *Potto* in het stelsel der zoogdieren moet aanwijzen, niet moeilijk zijn. Om noodelooze herhaling van het vroeger door mij in de reeds aangehaalde Bijdragen tot de kennis der Lemuriden gezegde te vermijden, zij het genoeg te herinneren, dat deze groep zich onder de vierhandige zoogdieren door een behaard aangezicht onderscheidt. Er zijn aan de voor- en achterpooten 5 vingers met platte nagels, uitgenomen den nagel van den tweeden vinger der achterpooten, die naar boven opgewipt, smal en elsvormig is. De snijtanden der bovenkaak staan gemeenlijk in twee paren, zoo dat het middelste gedeelte der kaak tandeloos is; de onder-snijtanden zijn smal en liggen meestal schuins naar voren of bijkans waterpas. De vierde vinger is bij de voor- en achterpooten de langste. Bij deze voor den dierkundige voldoende kenmerken, kan de vergelijkende ontleedkunde nog voegen, dat er een tweehoornige baarmoeder aanwezig is, dat de onderkaak uit twee stukken bestaat of in het midden verdeeld is, zoo als bij de meeste herkaauwende en in het algemeen bij vele zoogdieren, maar nimmer bij de andere familie der vierhandigen, die der apen, wordt waargenomen, en dat eindelijk de oogkas niet gesloten wordt door den, aan het jukbeen zich sluitenden, grooten vleugel van het wiggebeen §). Daardoor verwijdt zich de *fissura orbitalis inferior* tot eene opene gemeenschap der oogkas met de slaapgroeve (*fossa temporalis*).

Al deze kenmerken onderscheiden de Lemuriden van de apen. In de geogra-

*) Zie Pl. I, fig. 5 en 6; de afbeelding der vertikale doorsnede, die ik ontwierp, was geene getrouwe afbeelding der natuur, want daartoe waren de hersenen niet goed genoeg bewaard. Ik heb die afbeelding daarom achterwege gelaten.

†) Zie Pl. I, fig. 10; horizontale doorsnede van den oogbol. Volgens de onderzoekingen van onze medeleden W. VROLIK en SCHRÖDER VAN DER KOLK hebben de O.-Indische soorten van *Stenops* een *tapetum*. Bij de in wijngeest bewaarde oogen van den *Potto* kan men deze bijzonderheid niet duidelijk waarnemen.

§) Bij *Tarsius*, waar de *orbita* meer gesloten is, wordt zulks alleen door de verbreding van het jukbeen en van den *processus jugalis* van het voorhoofdsbeen bewerkt; de groote vleugel van het wiggebeen heeft er geen aandeel in.

phische verspreiding dezer groep valt op te merken, dat al de soorten tot het oostelijk halfrond van onze aarde beperkt zijn. Zij zijn, in vergelijking van die der apen, weinig talrijk: wanneer men de twijfelachtige soorten bijvoegt, kent men er nog naauwelijks dertig; 16 of meer leven uitsluitend op *Madagaskar*, 4 op het vaste land van *Afrika*, terwijl de overige in *O.-Indiën*, vooral op de eilanden van den Indischen Archipel gevonden worden.

Men kan deze dieren in twee groepen scheiden. De eene groep bevat het geslacht *Tarsius*, de tweede groep al de overige geslachten. *Tarsius* staat onzes oordeels geheel op zich zelf, door de meest kenmerkende bijzonderheden van de andere dieren dezer familie scherp afgescheiden. De horizontale snijtanden der onderkaak en de in het midden van elkander verwijderde snijtanden der bovenkaak, die al de overige Lemuriden kenschetsen, worden alleen bij *Tarsius* gemist. Ook is bij *Tarsius*, hetgeen voor de systematische zoologie een gemakkelijk kenmerk aan de hand geeft, niet alleen aan den tweeden maar ook aan den derden vinger der achterpooten een naar boven gerigte, smalle nagel aanwezig.

De andere groep der Lemuriden heeft derhalve de snijtanden der bovenkaak aan weërszijde in een paar dicht bijeen staan, naar den hoektand verdrongen; terwijl het middelste gedeelte der bovenkaak, het dikwerf in een dunnen rand uitloopende tusschen-kaakbeen, zonder tanden is. De snijtanden der onderkaak liggen bijkans waterpas naar voren. Er is slechts één opgewipte nagel aan de achterpooten. Tot deze groep behoort het geslacht *Lemur* der nieuwere zoologen, benevens de geslachten *Stenops* of *Nycticebus*, *Otolicnus*, *Lichanotus*, *Propithecus*, en eindelijk ook het geslacht *Perodicticus*, dat op den thans door ons behandelde *Potto* van BOSMAN berust.

Bij *Lichanotus* en den daarmede door ons vereenigden *Avahi* *) vindt men eene andere tandformule: er zijn, zoo als wij reeds vroeger zeiden, slechts twee snijtanden in de onderkaak en slechts vijf kiezen in de boven- en onderkaak aan weërszijde. Bij de overige geslachten, bij *Otolicnus*, *Stenops* en *Lemur*, vindt men daarentegen dezelfde tandformule als bij den *Potto* van BOSMAN. Vergelijken wij nu de overige kenmerken en den *habitus* van het dier, dan blijkt het, dat de plaatsing van den *Potto* niet twijfelachtig is. Het dier moet in de onmiddellijke nabijheid van *Stenops* geplaatst worden: daarmede heeft het nadere verwantschap dan met enig ander geslacht der Lemuriden. Dit alleen kan in den tegenwoordigen toestand der wetenschap nog gevraagd worden, of men den *Potto* met *Stenops* in hetzelfde geslacht plaatsen, dan of men, zoo als BENNETT gedaan heeft, een afzonderlijk en nieuw geslacht aannemen

*) Ook, zoo het schijnt, bij *Propithecus*, welk geslacht ik niet zelf onderzocht heb.

moet, waarvan dan dit dier voorloopig de eenige soort wezen zoude. De beslissing dier vraag hangt af van het denkbeeld, dat men met het begrip van *genus* in de Natuurlijke Geschiedenis verbindt. Vaste regels zijn hier niet aangenomen; de vermaardste schrijvers komen hieromtrent niet overeen, ja, wat meer is, schijnen somtijds met zich zelve in strijd te zijn. Deze inconsequentie maakt derhalve de beslissing van die tweede vraag van ondergeschikt belang. Zeker behoort de *Potto* van BOSMAN in de onmiddellijke nabijheid van *Stenops*; maar of men dezen *Potto* als een eigen geslacht beschouwen of met *Stenops* vereenigen moet, hierover te twisten, is onraadzaam: de beslissing toch hangt van elks individuele meening af. Is het mij geoorloofd mijn gevoel voor te dragen, dan zou ik liefst *Perodicticus* als ondergeslacht van *Stenops* aanmerken: zoo zelfstandig toch als *Lemur*, *Stenops*, *Otolicnus* is het geslacht *Perodicticus* niet. De ondergeslachten zijn vooral door CUVIER meer en meer in zwang gekomen, die daardoor het al te zeer aangroeiend getal der *genera* wilde voorkomen *). Er zijn schrijvers, die ze onbepaald verwerpen. Zijn zij inderdaad verwerpelijk, dan zou ik schromen om *Perodicticus* als afzonderlijk geslacht te behouden; zijn zij aannemelijk, dan wil ik *Perodicticus* niet als geslacht naast, maar als ondergeslacht bij *Stenops* zetten. Wil men den *Potto* bij *Stenops* laten, dan moeten de geslachts-kenmerken van *Stenops* die verandering ondergaan, dat, in plaats van »*cauda nulla aut brevissima*,” gelezen worde »*cauda nulla, brevissima aut brevis*.” Dat kenmerk van den staart geheel weg te laten, schijnt onraadzaam, want de staart van *Perodicticus*, hoezeer afwijkende van den korten, naauwelijks zigtharen staart van *Stenops javanicus* en *tardigradus*, is echter van den langen staart van *Otolicnus* en *Lemur* nog meer onderscheiden. Doch op zich zelve is de meerdere of mindere lengte van dit deel een zeer onwezenlijk kenmerk. Men denke slechts aan het verschil, dat er in dit opzicht bestaat tusschen de onderscheidene soorten van het geslacht *Felis*, den *Lynx* b.v. en *Felis pardus* TEMM. of *Felis macrocelis*. Hoe groot is, om uit de familie der Lemuriden zelve een voorbeeld te nemen, in dit opzicht het verschil tusschen den *Indri* en *Avahi*: dieren, welke in den schedel en de tanden zoo zeer met elkander overeenkomen, dat ik ze in mijn overzicht dezer familie als soorten van één geslacht heb gemeend te mogen aanmerken!

In de kenmerken van *Perodicticus*, zoo als BENNETT die opgaf, zouden wij thans

*) In welke mate de nieuwere schrijvers van het denkbeeld, dat LINNAEUS zich van een *genus* vormde, zijn afgeweken, blijkt duidelijk wanneer men weet, dat deze groote natuurkenner in de laatste uitgave van zijn *Systema naturae* (1766) voor het geheele dierenrijk slechts 354 *genera* aangenomen had. Met zulk een getal komen vele nieuwere voor eene enkele orde dikwerf niet toe!

veel te veranderen hebben, voor zoo ver hij de tanden, wier beschrijving den hoofdzakelijken inhoud zijner *diagnose* uitmaakt, alleen bij een jong voorwerp kende. Doch om de gelijkvormigheid der tanden bij het volwassene dier met die van *Stenops*, is het onnoodig daarbij stil te staan. Er blijven dan als kenmerken, wanneer men den *Potto* als ondergeslacht van *Stenops* beschouwt, *Cauda brevis; index brevissimus, tuberculum referens muticum*. Beschouwt men den *Potto* als geheel zelfstandig geslacht (*Perodicticus* BENNETT), dan kan men bij deze kenmerken die voegen, welke het dier met *Stenops* gemeen heeft *). In de soortsbepaling van BENNETT vinden wij dan niets te veranderen. Wij laten alzoo zijne *diagnose* hier volgen: *Perodicticus castaneus, infra pallidior pilis raris cinereis interjectis, vellere lanato*.

De kleur der haren van het oude voorwerp is rosachtig bruin; de haren van den rug met zwarte tippen; de buik is meer grijsachtig geel. De *iris* is bruin, de pupil vertikaal.

Wij hebben nog iets over de Natuurlijke Geschiedenis van den *Potto* hierbij te voegen. Het dier komt op de Westkust van *Afrika* onder de keerkringen voor. Zijne naaste verwanten, om mij dus uit te drukken, zijn Oost-Indische soorten, mede onder de keerkringen levende; in *Afrika* heeft het er, zoo ver tot nog toe bekend is, geene. Verdient het niet onze opmerking, dat de *Chimpanzé* der W. kust van het tropische *Afrika* evenmin in dat werelddeel zijne naaste verwanten heeft, maar die vindt in den Orang-Oetan van *Borneo* en *Sumatra*? Zou de kust van *Guinea* misschien meer Oost-Indische tropenvormen bezitten? De Fauna van het overige *Afrika* is anders zoo gelijkvormig, van *Abyssinië* en *Kordofan* af tot *Kafferland* toe.

De Heer PEL, die met de voorwerpen, waarvan wij thans melding maakten, tevens een kort bericht over den *Potto* naar *Nederland* verzond, waarvan de Directeur

*) Ik moet hierbij nog verbeteren wat ik vroeger in het *Tijdschrift voor Natuurl. Gesch. en Physiol.* XI, p. 40 van *Perodicticus* gezegd heb. Ik gaf aldaar voor dit geslacht deze kenmerken op: *Tarsus elongatus. Cauda brevis. Manus indice brevissimo. Auriculae breves, rotundatae. Oculi laterales*. De eerste woorden »*Tarsus elongatus*» moeten wegvallen. Zij waren het gevolg van de beschouwing eener, wellicht niet geheel juist opgevulde huid van een jeugdig dier, en mogt al de *tarsus* eenigzins langer zijn dan bij de O.-Indische soorten van *Stenops*, hij verdient echter den naam van *elongatus* niet te dragen, in dien zin als bij *Otolienus* (*Galago*) en nog veel minder als bij *Tarsius*. (Het is ook daarom, zoo als wij boven zeiden, minder gelukkig, dat CUVIER den *Potto* eene plaats in het geslacht *Otolienus* wilde geven.) De woorden »*Oculi laterales*» zijn alleen in vergelijking met de overige soorten van *Stenops* op te vatten; maar wanneer BENNETT de oogen klein noemt, dan moeten wij ons nadrukkelijk daartegen verklaren. Zij zijn, gelijk de *orbita* reeds aanwijst, veeleer groot, en worden in de familie der Lemuriden, alleen door die van de overige soorten van *Stenops*, vooral van de Ceylonsche *Stenops gracilis* en door die van den *Tarsius* (waar de kop, even als bij eene *Libellula*, bijkans alleen uit de twee oogen bestaat) overtroffen.

van het Rijks-Museum, ons Medelid C. J. TEMMINCK, de goedheid had mij een afschrift te bezorgen, vermeldt daarin, dat mijne vroeger gegevene afbeelding hem in staat gesteld had met den waren naam, dien de Inlanders aan dit dier geven, bekend te worden. Zij herkenden mijne afbeelding voor die van den *Aporô* *); dezen naam draagt het dier langs de geheele kust, zoo ver aan den Heer PEL bekend is.

Het voorwerp, dat is overgezonden, werd eene maand levend waargenomen. Den dag bragt het gewoonlijk slapende door. In den slaap nam het eene zonderlinge houding aan, en hield den kop tusschen de kruiselings over de nek geslagen voor- en achterpooten. Des nachts was het dier rusteloos in beweging; die beweging was niet traag, zoo als BOSMAN opgeeft, maar veeleer bedaard en zeker te noemen. Het voedsel van het dier bestond in vruchten, *bananen* en *papaai* (*Carica papaya*), en men kan veronderstellen, dat het in den natuurstaat van verschillende vruchten leeft. In dien staat houdt het zich steeds op boomen op, werpt zijne jongen in holle boomstammen en verschuilt zich ook daarin gedurende den dag. Overigens is dit dier, waar het ook moge voorkomen, waarschijnlijk zeldzaam en van daar moeilijk te bekomen, waaruit dan ook verklaard moet worden dat de Heer PEL, hoezeer hij reeds zeer vele jaren voor 's Rijks Museum op de kust van *Guinea* verzamelt, eerst in 1849 een voorwerp van dit dier naar *Nederland* heeft opgezonden.

VERKLARING DER AFBEELDINGEN.

P L A A T I.

Fig. 1. Het volwassene dier, op halve grootte geteekend.

De overige figuren zijn in den tekst verklaard en alle in natuurlijke grootte geteekend.

P L A A T II.

Fig. 1. Het geraamte, ter halve grootte geteekend.

Fig. 2. Schedel van de linkerzijde; nat. grootte.

Fig. 3, 4. Tanden, twee maal vergroot; deze figuren zijn reeds in den tekst verklaard.

*) Het woord *Aporô* geeft in de Negertaal (de Fante- of Amina-taal?), volgens het berigt van den Heer PEL, *vasthoudend* te kennen, en is aan het dier gegeven, omdat het zich, zoo als de Negers zeggen, wanneer het eenmaal iets vast heeft, liever laat dooden, dan weêr los te laten. — Volgens een ander berigt, dat ik ontving, zou het dier *Aposô* of *Aposou* heeten, en ik geloof dat deze opgave vertrouwen verdient.

